

УДК [339.562+65.012.467]:(63+664)(477.74)

ОБГРУНТУВАННЯ РОЗВИТКУ ІМПОРТОЗАМІНЮЮЧИХ ВИРОБНИЦТВ В РЕГІОНІ (НА ПРИКЛАДІ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА І ХАРЧОВІЙ ПРОМИСЛОВОСТІ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Н.О. Кухарська, О.О. Ворожейкін

Постанова проблеми в загальному вигляді. Для будь-якої країни з ринковою економікою регулювання імпорту, як і зростання експорту, є головним інструментом захисту внутрішнього ринку від надмірної іноземної конкуренції. Крім цього, зниження імпортоспоживання і розвиток імпортозамінюючих виробництв є, перш за все, результатом підвищення конкурентоспроможності національних товарів. Імпортозаміщення – не лише важливий шлях економії інвестиційних ресурсів країни, але й інструмент зміцнення її зовнішньоекономічної безпеки.

Головною метою розвитку імпортозаміщення в регіоні є скорочення імпорту і покращення зовнішньоторгівельного балансу; підвищення ефективності використання сировинних ресурсів, що імпортуються, та власних ресурсів для виробництва імпортозамінюючої продукції шляхом створення конкурентного середовища для внутрішніх виробників; створення нових робочих місць в результаті впровадження підприємствами та організаціями проектів по формуванню імпортозамінюючих виробництв.

Проблемні питання регулювання розвитку імпортозамінюючих виробництв розглядалися і продовжують висвітлюватися в наукових роботах українських учених-економістів, таких як Амоша О.І., Буркинський Б.В., Вахненко Т.І., Гальчинський А.С., Геєц В.М., Жалило Я.І., Коломієц І.Ф., Крючкова І.В., Кузьмін О.Є., Новіцький В.Є., Топчієв О.Г. та ін.

Разом з тим необхідно підкреслити, що значна низка питань, що стосуються проблематики державної політики регулювання розвитку імпортозамінюючих виробництв, залишається не вирішеною. При цьому без системи на-

уково обґрунтованих підходів до державної політики регулювання цих видів виробництв, адаптованих до ринкових умов господарювання, неможливе продовження економічних реформ в Україні.

Виклад основного матеріалу. В Одеському регіоні на сільськогосподарську та харчову продукцію припадає 20,6% від загального обсягу імпорту. Саме ця продукція, насамперед, і повинна вироблятися в регіоні національними підприємствами і організаціями і, відповідно, підлягати імпортозаміщенню короткостроковій перспективі.

Для визначення переліку продукції, що підлягає імпортозаміщенню, авторами здійснено моніторинг всієї сільськогосподарської продукції та продукції харчової промисловості, що завозилась в Одеську область за період 2008-2010 рр. за кодами I-IV УКТЗЕД (всього 17400 позицій) і виробленої продукції в цих же промислових сегментах за кодами КВЕД (всього 350 позицій). Ці коди практично не стикуються між собою в силу того, що коди УКТЗЕД з 2003 р. приведені у відповідність стандартам ЄС, а коди КВЕД збереглися на рівні 1996 р.

За період 2003-2010 рр. [1;2;3] зросли обсяги імпорту м'яса та харчових субпродуктів із яловичини, свинини та птиці (02 УКТЗЕД): якщо в 2003 р. він складав 16,3 тис. дол., то в 2010 р. вже 81502,2 тис. дол., тобто збільшення склало 5000 разів! Крім цього ввезення готових харчових продуктів з м'яса і риби (16 УКТЗЕД) за період 2003-2008 рр. виросло в 20 раз. Однак потім імпорт знизився в 7 раз – до 4523,7 тис. дол. На ці дві позиції в 2010 р. припадає 2,47% від загального обсягу імпорту Одеської області (в 2003 р. – 0,04%). Скорочення імпорту пов'язане не лише із зростанням пропозиції вітчизняного м'яса, але і з посиленням контролю з боку ветеринарної і митної служб.

Необхідно відзначити значне збільшення надходжень з-за кордону овочів і коренеплодів (07 УКТЗЕД): частка цієї продукції в 2003 р. була 0,01% від загального імпорту до України, а в 2010 р. – вже 0,4 %, тобто збільшення в імпорті частки цього товару склало 40 раз!

Збільшився у 2010 р. імпорт зернових культур (10 УКТЗЕД), у ввезенні яких з 2003 р. спостерігалось скорочення. Лівову частку цієї групи займає імпорт рису – 99%. Проте ця товарна позиція займає в Одеському регіоні високий ціновий сегмент в продажах: від 25 грн. до 95 грн. за 0,5кг. Рис, вирощений в Кілійському та Ізмаїльському районах займає низький ціновий сегмент в продажах через невисоку якість продукції: до 10 грн. за 1 кг. Внаслідок цього, заміщувати ввезений рис вітчизняним виробникам не раціонально.

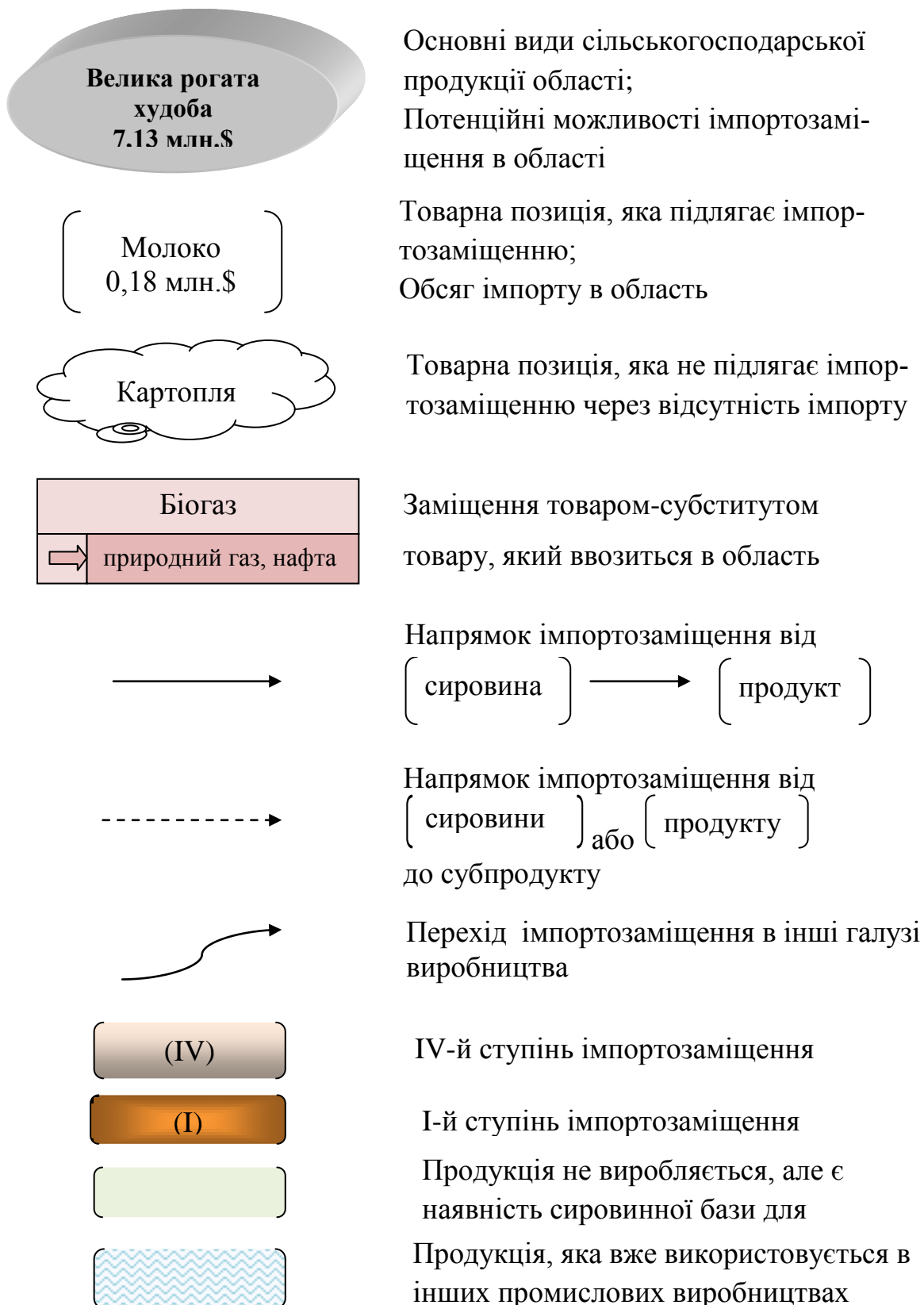
Значну частку в групі продуктів рослинного походження (06-14 УКТЗЕД) з трендом к зростанню (в 2003 р. – 2,4% а в 2010 р. – вже 7,3%) займають їстівні плоди і горіхи, цитрусові, кофе, какао, чай, які треба віднести до «критичного імпорту». Тому ці товари також не підлягають імпортозаміщенню.

За період, що аналізується, збільшилася частка імпортованих жирів і олій рослинного або тваринного походження (15 УКТЗЕД) (основою цієї групи є пальмова олія). Якщо в 2003 р. частка цієї групи складала всього 1,35% від загального імпорту Одеської області, то в 2010 р. – вже 4,7% [1; 3](8,36% и 57,8% від обсягу імпорту сільськогосподарської та харчової продукції відповідно по роках).

В результаті здійсненого моніторингу були виділені товарні позиції з найбільшими обсягами зарубіжних поставок з урахуванням потенційної можливості виробників регіону випускати аналогічний товар або товар-субститут, а також розраховані середньгеометричні коефіцієнти співвідношення обсягів імпорту до виробництва кожного окремо обраного товару по кодах УКТЗЕД та КВЕД за кожний рік періоду, що аналізується. Визначення інтегрального показника цього співвідношення стало підставою для здійснення угруповання товарних позицій за ступенем їх імпортозаміщення (I-IV ступень). При цьому, при більшій величині інтегрального показника значимість імпортозаміщення для Одеської області збільшується, що відповідає I-му ступеню імпортозаміщення. Товарні позиції, для виробництва яких є своя сировинна база для імпортозаміщення, вказані на рисунках 2-5, на яких обґрунтовані товарні ланцюжки в сільськогосподарської та харчової промисло-

вості на базі тваринництва і рослинництва по напрямку "[сировина → продукт] – субпродукт" для цілеспрямованого визначення потенційних імпортозамінюючих виробництв в регіоні. Умовні позначення, які використовувалися для створення товарних ланцюжків, відображені на рис. 1.

Рис. 1. Умовні позначення

Ланцюжки формуються з обраних позицій з урахуванням наявності сировинної бази для виробництва. Наприклад: лактоза виробляється з молочної сироватки, і її використовують як допоміжну речовину у фармацевтичній промисловості. Проте в Одеську область ввозять і лактозу, і сироватку-молока. У 2010 р. імпорт лактози склав 114 тис. т на суму 1 млн. доларів (рис. 2).

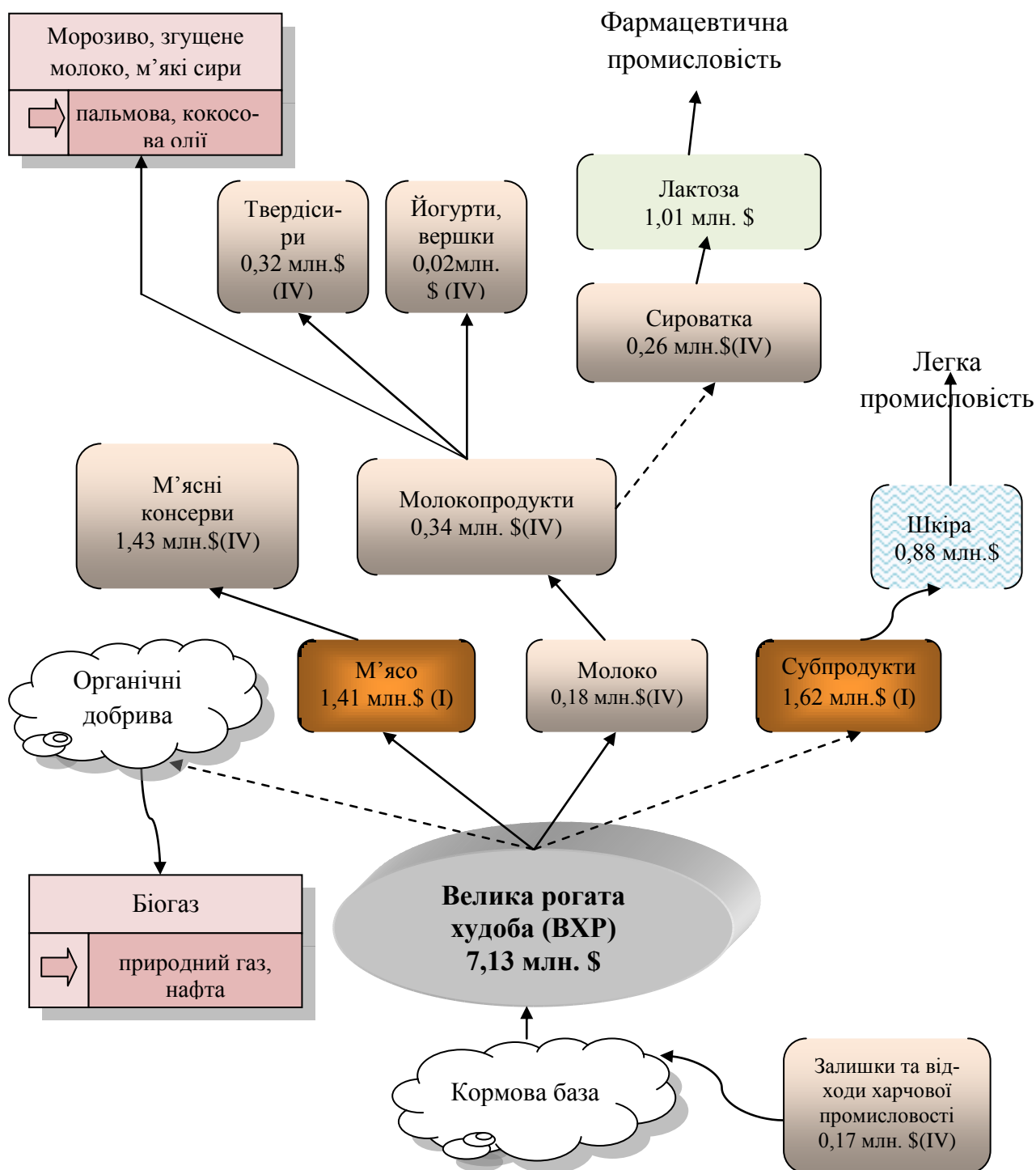

Рис. 2. Товарний ланцюжок імпортозамінюючих виробництв у тваринництві

Імпорт солодових екстрактів, виробництво яких може здійснюватися на власній сировинній базі – пшениці, вівсі та ячмені – склав 1820 тис. дол. (рис. 3).

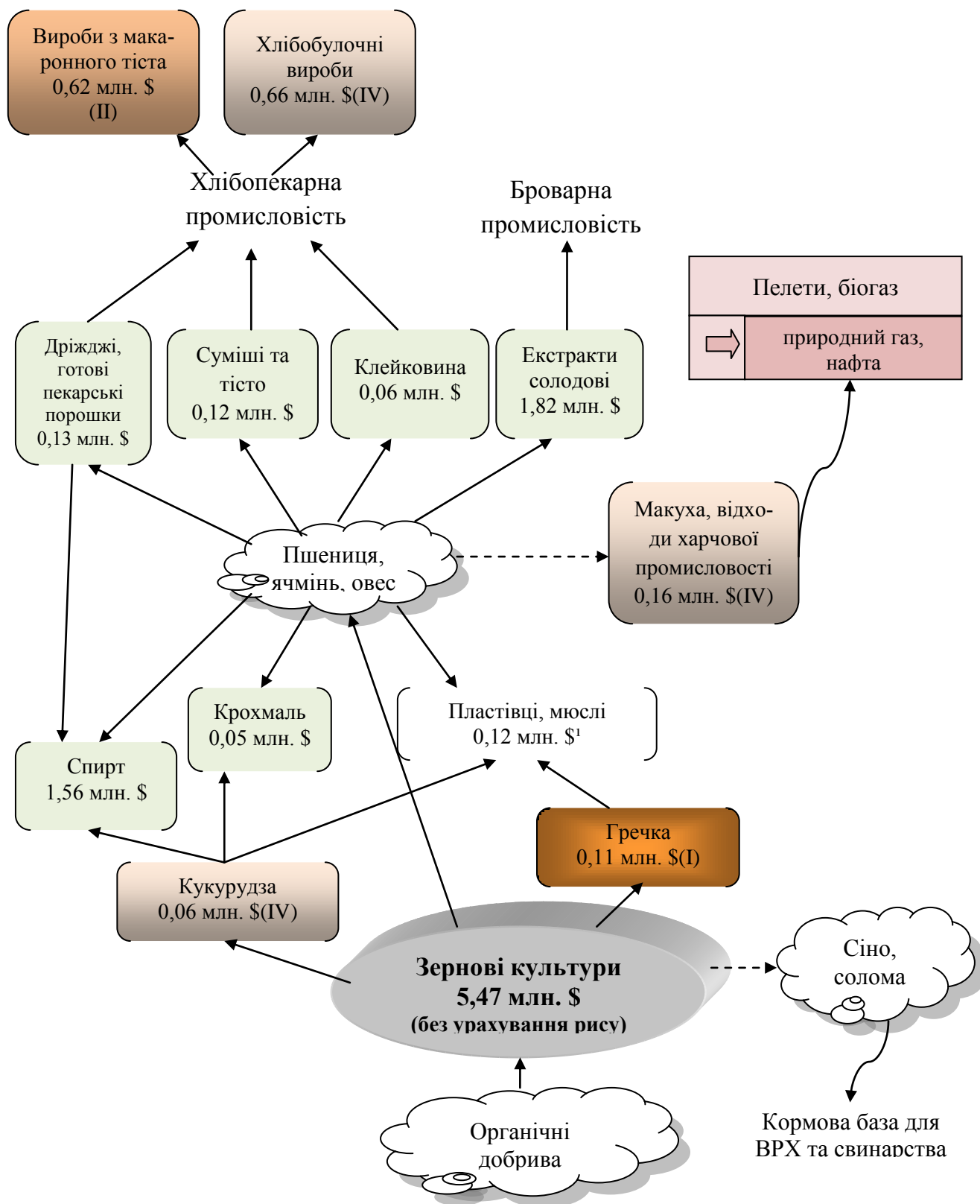

Рис. 3. Товарний ланцюжок імпортозамінюючих виробництв у рослинництві (зернові культури)

Із товарного ланцюжка імпортозамінюючих виробництв у технічних культурах та коренеплодах (рис. 4) бачимо, що потенціал імпортозаміщення складає понад 10 млн. дол. США.

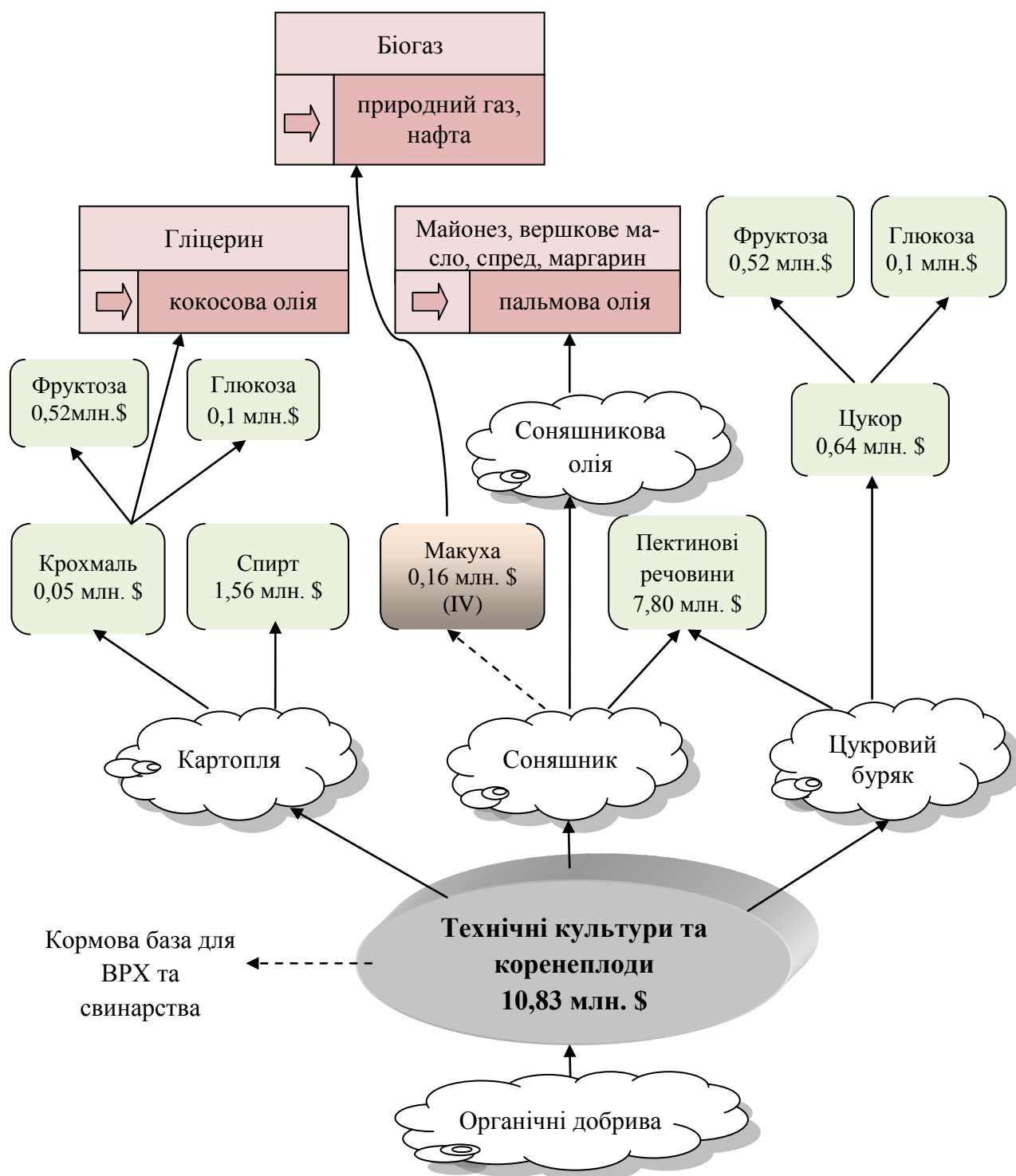

Рис. 4. Товарний ланцюжок імпортозамінюючих виробництв у рослинництві (технічні культури та коренеплоди)

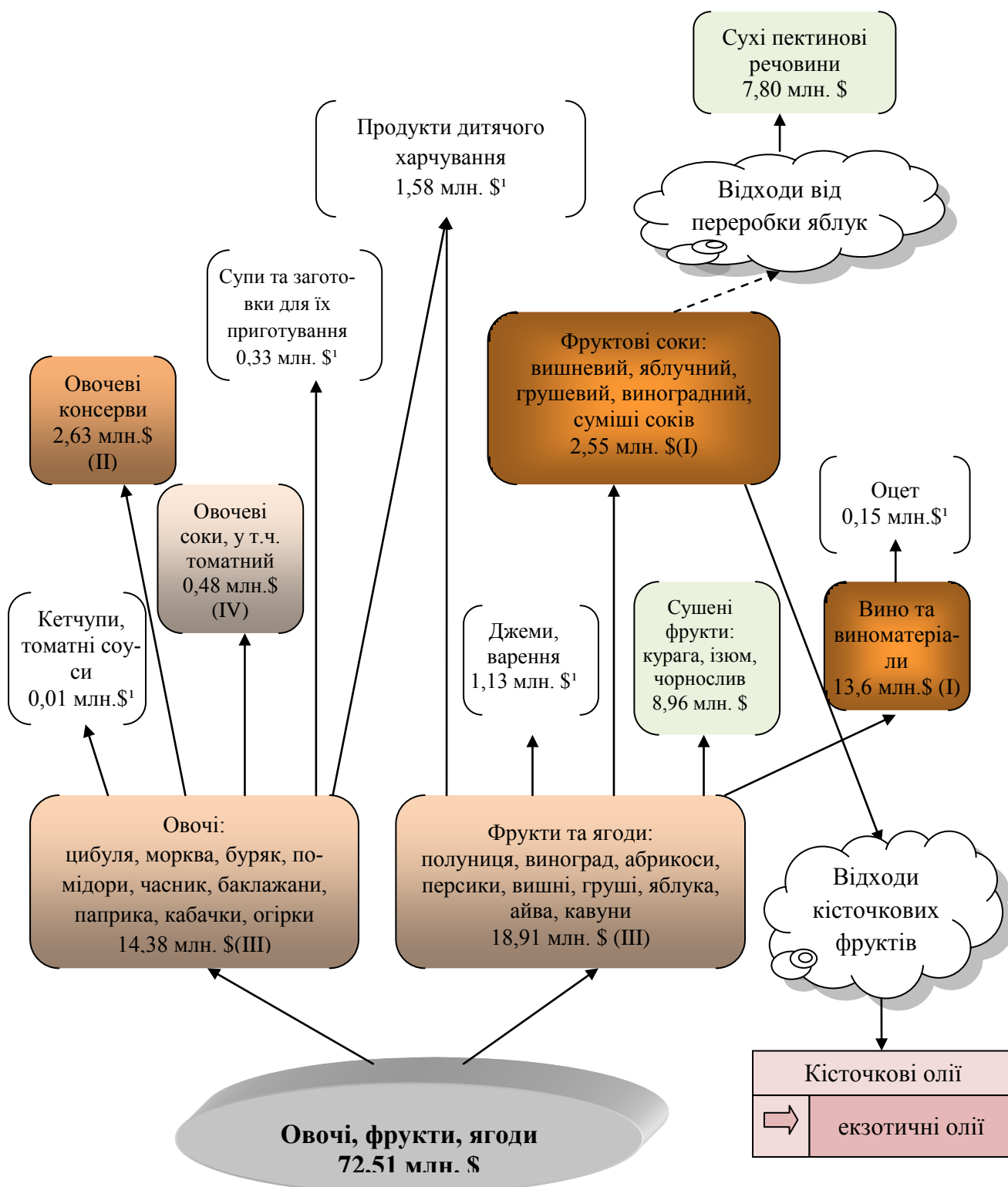
Наприклад, з 1 т картоплі можна отримати 9,5 дкл спирту-сирцю, 140 кг сухого крохмалю або 100 кг декстрину. Їз Одеської області експортується

23% виробленої соняшникової олії, яку в потенціалі можливо також використовувати у виробництві маргарину, майонезу, вершкового масла, замість імпорту пальмової олії. Значний обсяг імпорту пальмової олії створює конкуренцією екологічно чистій соняшниковій олії і молоку в молочній, кондитерській, хлібобулочній промисловості. Імпорт фруктози склав 370 т на суму 520 тис. дол. (із США), а глюкози – 69 т на 100 тис. дол. (з Франції і Китаю), які також можливо виробляти в Одеської області із картопляного крохмалю та цукру. Дріжджі, як біоенергетичні засоби і як організми ферментації цукру, використовуються у виробництві альтернативного пального для транспортних засобів[4].

Найбільш перспективними щодо імпортозаміщення є вітчизняні овочі, фрукти та ягоди. Потенціал імпортозаміщення тут становить 72,5 млн. дол. США (рис. 5). На жаль, саме у виробництвах з цих продуктів найбільше конфіденційних даних, нерозголошення яких передбачено Законом України «Про державну статистику». Проте, імпорт готової продукції значний. Наприклад, імпорт сухих плодів в Одеську область з 2007 р. виріс з 6,5 млн. дол. до 9 млн. дол. США. Це зв'язано, насамперед, із збільшенням кількості замовлень з боку промислових підприємств. Найбільшими споживачами сухофруктів є кондитерська, хлібопекарська і молочна промисловості.

Останні статистичні дані про промислове виробництво сухофруктів в Україні датуються 1989 р. – тоді в країні було випущено 1 тис. т продукції [5, с. 68]. У незалежній Україні подібна статистика не ведеться, оскільки відсутнє промислове виробництво сухофруктів. Проте в роздрібному сегменті, з урахуванням таких корпоративних покупців вітчизняних сухих плодів як громадське харчування, дитячі сади, лікарні і армія, виробництво імпортозамінюючих сухофруктів цілком реально.

Інвестиції в організацію сушарного виробництва цілком посилені для середньостатистичного українця. Так, сушарка, в яку одноразово можна завантажити 20-50 кг свіжої сировини, обійдеться в 0,8-1,5 тис. дол. США.

¹ Дані по виробництву конфіденційні згідно до Закону України "Про державну статистику".

Рис. 5. Товарний ланцюжок імпортозамінюючих виробництв у рослинництві (овочі, фрукти, ягоди)

Залежно від сировини на такому обладнанні в місяць можна виробляти 20-100 кг готової продукції. Розмістити 2-3 сушильних агрегатів можна в при-

міщенні площею 15-20 кв. м. Встановлено, що при налагодженні сушарного виробництва об'ємом 1400 кг на місяць, собівартість виробництва буде рівна близько 5,6 грн. за 1 кг [6]. У той же час, наприклад, курага, що ввозиться з-за кордону, буде мати середню вартість близько 1,68 дол. за 1 кг.

В Одеській області повністю відсутнє виробництво пектинових речовин, сировиною для яких служать вижимки з яблук, жом цукрового буряка, кошики соняшнику, тобто те, що в достатній кількості є в самій області. Пектин в основному застосовують для виробництва кондитерських желейних виробів (мармелад, зефір), фруктових желейних консервів (конфітюр, джем, повидло, начинки), кисломолочних продуктів (йогурти, начинки для йогуртів), хлібобулочних виробів (термостабільні начинки) та ін.

Висновки та рекомендації. *На державному рівні* рекомендуються такі пропозиції:

1. Використання загальновизначених вимог щодо імпорту в область, навіть в умовах участі України у ВТО, таких як:- стандарти якості;- технічне регулювання;- митне регулювання;- посилення контролю зі сторони ветеринарної та санітарної служб відносно дотримання термінів придатності та зберігання харчової продукції;- сертифікація харчової та сільськогосподарської продукції;- організація лабораторних досліджень на вміст генетично-модифікованих компонентів у продуктах харчування.

2. Приведення у відповідність кодів УКТЗЕД та кодів КВЕД.

Пріоритетами розвитку імпортозамінюючих виробництв *на регіональному рівні* повинні стати:

1. Зниження частки імпортних видів сировини, матеріалів у витратах на виробництво продовольчих товарів.

2. Використання власних ресурсів для виробництва імпортозамінюючої продукції.

3. Вивільнення валютних коштів за рахунок скорочення імпортних товарів.

4. Виробництво та поставка на внутрішній ринок імпортозамінюючих конкурентоспроможних товарів (робот, послуг), а згодом нарощування експортного потенціалу регіону.

5. Поліпшення сальдо зовнішньоторговельного балансу області.

6. Створення нових робочих місць в результаті впровадження організаціями проектів по формуванню імпортозамінюючих виробництв.

7. Необхідність розробки Обласної державної програми імпортозаміщення.

На *господарському рівні* пропозиціями щодо імпортозаміщення повинні бути:

1. Відновлення відтворювального стада великої рогатої худоби (ВХР) м'ясо-молочної та молочно-м'ясної спрямованості, оскільки саме молочне тваринництво, рентабельність якого досягла 17,8%, має підвищену інвестиційну привабливість шляхом як імпорту племінного стада, так і імпорту для селекційної роботи сперми биків, що входять в топ-100 кращих биків світу, доза якої коштує близько 200 гривень (у 10-20 разів вище вітчизняної).

2. Відновлення виробничого ланцюжка від виробництва молока до використання його в харчовій промисловості з метою імпортозаміщення пальмової і кокосової олії, а саме у виробництві мороженого, згущеного молока, м'яких сирів, шоколаду.

3. Більш повне і глибоке використання сировинної сільськогосподарської продукції та продукції її первинної переробки для виробництва товарів з високою доданою вартістю. Наприклад: лактоза із сироватки молока, фруктоза і глюкоза з крохмалю, пелети з відходів харчової промисловості та сільського господарства (макуха, сіно), пектин з яблучної макухи, кісточкові масла з відходів кісточкових фруктів (вишня, черешня, слива, персик, абрикос).

4. Подальше використання субпродуктів (сіно, солома, макуха, субпродукти ВРХ, органічні добрива ВРХ, відходи кісточкових фруктів) в різних промислових виробництвах.

5. Підвищення ролі і значення органічного сільського господарства – форма ведення сільського господарства, в рамках якої свідомо мінімізується використання синтетичних добрив, пестицидів, регуляторів росту рослин, кормових добавок, ГМО і активно застосовується ефект сівозмін, органічних добрив (гній, компости, пожнивні залишки та ін.).

Література:

1. Статистичний щорічник Одеської області за 2003 рік. – Держкомстат України. Одеське обласне управління статистики, 2004. – 491 с.;
2. Статистичний щорічник Одеської області за 2008 рік. – Держкомстат України. Одеське обласне управління статистики, 2009. – 547 с.;
3. Статистичний щорічник Одеської області за 2010 рік. – Держкомстат України. Одеське обласне управління статистики, 2011. – 539 с.
4. American Society for Microbiology[Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://aem.asm.org/cgi/content/full/64/5/1852>«Genetically Engineered Saccharomyces Yeast Capable of Effective Cofermentation of Glucose and Xylose»
5. Силивончик А. Сушений-ряжений / А. Силивончик // Бизнес. – 2011. – №24. – С. 68-71.
6. <http://www.tehnoprom.vn.ua/business.html>

АНОТАЦІЯ

Кухарська Наталія, Ворожейкін Олексій. Обґрунтування розвитку імпортозамінюючих виробництв в регіоні (на прикладі сільського господарства і харчовій промисловості Одеської області).

Здійснено моніторинг імпортних поставок товарів сільського господарства і харчовій промисловості в Одеську область за період 2003 - 2010 рр. Запропоновано та обґрунтовано структурно-логічні схеми за напрямками "[сировина → продукт] – субпродукт" для цілеспрямованого визначення потенційних імпортозамінюючих виробництв в цьому регіоні.

Ключові слова: імпорт товарів, виробництво товарів, імпортозамінюючі виробництва.

АННОТАЦИЯ

Кухарская Наталья, Ворожейкин Алексей. Обоснование развития импортозамещающих производств в регионе (на примере сельского хозяйства и пищевой промышленности Одесской области).

Осуществлен мониторинг импортных поставок товаров сельского хозяйства и пищевой промышленности в Одесскую область за период 2003 - 2010 гг. Предложены и обоснованы структурно-логические схемы по направлениям " [сырье → продукт] – субпродукт" для целенаправленного определения потенциальных импортозамещающих производств в этом регионе.

Ключевые слова: импорт товаров, производство товаров, импортозамещающие производства.

SUMMARY

Kuharskaya Natalia, Vorozheykin Alexey. Justification of regional import substitution industries development (agriculture and food industry of Odessa region).

Imports of products of agriculture and food industry in the Odessa region for the period of 2003 - 2010 was monitored. The structural and logical schemes on the basis of "[raw materials → products] - by-product" orientations for the targeted identification of potential import-substituting industries in the region was proposed and justified.

Keywords: import of goods, production of goods, import-substituting production.